

OILADAGI NIZOLARNI BARTARAF ETISHNING IJTIMOIIY- PSIXOLOGIK JIHATLARI

Xazratqulova Dिल्фуза Xamraqulovna

TIPDU o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17559936>

Izoh. Oila hayoti davomida muammoli vaziyatlar va nizolar qarama-qarshi ehtiyojlar, motivlar hamda manfaatlar to'qnashuvi natijasida yuzaga keladi. Konflikt qarama-qarshi maqsadlar va pozitsiyalarning to'qnashuvi sifatida talqin etiladi. Ajralish jarayonida eng zaif tomon odatda farzandli ayollardir, ular ruhiy zo'rqiqlash va psixologik muammolarga ko'proq moyil bo'ladilar. Maqolada oilaviy ijtimoiy kelishmovchiliklarni bartaraf etishning ijtimoiy-psixologik jihatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: oila, muammoli vaziyatlar, ziddiyat, pozitsiya, er-xotin, bolalar, ajralish, jamiyat, salbiy oqibatlar, qarama-qarshilik, ota-ona, qiyinchilik.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗРЕШЕНИЯ СЕМЕЙНЫХ КОНФЛИКТОВ

Примечание: Проблемные ситуации и конфликты в семейной жизни возникают в результате столкновения противоположных потребностей, мотивов и интересов.

Конфликт трактуется как столкновение противоположных целей и позиций.

Наиболее уязвимыми в процессе развода, как правило, оказываются женщины с детьми, которые в большей степени подвержены психическому стрессу и психологическим проблемам. В статье рассматриваются социально-психологические аспекты разрешения семейных социальных разногласий.

Ключевые слова: семья, проблемные ситуации, конфликт, позиция, супруг, дети, развод, общество, негативные последствия, противоречие, родители, трудности.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF RESOLVING FAMILY CONFLICTS

Note: Problematic situations and conflicts in family life arise as a result of a clash of opposing needs, motives and interests. Conflict is interpreted as a clash of opposing goals and positions. The most vulnerable in the process of divorce are usually women with children, who are more prone to mental stress and psychological problems. The article discusses the socio-psychological aspects of resolving family social disagreements.

Keywords: family, problematic situations, conflict, position, spouse, children, divorce, society, negative consequences, contradiction, parents, difficulty.

Bugungi globalashuv va axborot oqimlari tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan davrda oila institutining barqarorligi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Oila — shaxsning shakllanishi, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarining tarkib topishi, ijtimoiy munosabatlarning rivojlanishida beqiyos ahamiyatga ega ijtimoiy tizimdir. Shu bois, oilaviy munosabatlarda yuzaga keladigan nizolarni o'z vaqtida aniqlash, ularni ijtimoiy va psixologik jihatdan to'g'ri hal etish masalasi bugungi kunda dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Jamiyatda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, migratsiya jarayonlari, gender rollarining yangilanishi hamda axborot texnologiyalarining oilaviy hayotga kirib kelishi natijasida turli turdagi nizolar – er-xotin o'rtasidagi, ota-ona va farzandlar orasidagi, avlodlararo tushunmovchiliklar ko'paymoqda. Bu esa oilaviy muhitning psixologik sog'lomligiga, farzandlarning ijtimoiy moslashuviga, shuningdek, jamiyatda barqarorlik va totuvlikni ta'minlash jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Oilaviy nizolar oilaviy munosabatlarda asosiy rol o'ynaydi. Ular, ehtimol, turmush o'rtoqlarning ehtiyojlarini qondirmaslikdan kelib chiqadi. Oilaviy nizolarning paydo bo'lishiga tashqi omillar sezilarli darajada ta'sir qiladi: ko'plab oilalarning moliyaviy ahvolidan yomonlashishi, ish joyida turmush o'rtoqlardan birining (yoki ikkalasining) ortiqcha ish bilan bandligi, turmush o'rtoqlardan birini oddiy ish bilan ta'minlashning imkoniyati yo'qligi, uzoq vaqt davomida o'z uyining mavjud emasligi, bolalar muassasasini tashkil etish imkoniyatining cheklanganligi va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy sabablar oilaviy ziddiyatlarning kuchayishiga olib keladi.

Oilaviy nizolarning kelib chiqishida shaxsiy omillar bilan bir qatorda tashqi — ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy va madaniy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun ham bunday muammolarni faqat psixologik jihatdan emas, balki kompleks tarzda — ijtimoiy muhit, iqtisodiy barqarorlik, kommunikativ madaniyat va o'zaro hurmat tamoyillari asosida yondashib hal etish zarur.

Oiladagi nizolarni hal qilish usullari ko'p jihatdan jamiyatning ma'lum bir hujjayrasida qanday janjal sodir bo'lganiga bog'liq. Ota-ona munosabatlari va nikoh tushunchalari bolalardagi oilaviy nizolarga juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishi o'z fikrlari yoki istaklari bilan to'qnash kelganda, buning natijasida ular umumiy yo'nalish topmoqchi bo'lganda, oiladagi nizolar tabiiy jarayon hisoblanadi.

Hatto janjal paytida janjal bo'lishiga qaramay, janjal er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin. Agar er-xotinlar janjallashayotgan bo'lsa, ular bilan bo'lishadigan narsa bor. va odamlar har doim ham umumiy mulkka ega emas, balki erkinlik, shaxsiy hudud, bolalar va boshqalar. Boshqacha aytganda, er-xotinlar janjal mavzusi ular uchun muhim bo'lsagina janjallashishadi. Bundan tashqari, qarama-qarshi tomon bilan janjallashishni istamagan odam nizo paydo bo'ladi. Bunday paradoks: odamlar o'zlariga zarar bermasdan, bir-birlarini xafa qilishni xohlamasliklari uchun janjal qilishadi. Ikkinchidan, mojaro, turmush o'rtoqlar hali ham bir xil yo'lda ketayotganligini ko'rsatadi. Mojaro - bu ikki kishi borishga tayyor bo'lgan yo'lining yo'qligi. Aynan janjal paytida ular uni topishga harakat qilishgan. Bu shuni anglatadiki, odamlar birgalikda harakat qilishni xohlashadi, shuning uchun ular bir-birlari bilan uchrashish uchun eng yaxshi variant deb o'ylaydigan narsalarni majburlash uchun juda ko'p harakat qilishadi.

Oilaviy nizolarning eng xarakterli jihatlaridan biri er va xotin o'rtasidagi nizolardir.

Xo'sh, nega bir-birini eng ezgu niyatlar bilan sevib qolgan yoshlar oila qurganlaridan keyin munosabatlarida nizolar, janjallar yuzaga keladi? Nega ular urushadi? Umuman olganda, er-xotin o'z hayotida mojarolarsiz, urushlarsiz yashay oladimi? Bu kabi savollarni yana ko'p davom ettirish mumkin.

Psixologlar oiladagi janjallarni normal holat deb hisoblashadi. Qarama-qarshiliklar tufayli er-xotinlar bir-birlaridan nafratlanishni, hatto ajralishni ham boshlaydilar. Shu sababli, oilada har doim yuzaga keladigan nizolarni qanday hal qilish kerakligi masalasi juda muhim bo'lib qolmoqda. Odamlar janjal qilishlari tabiiy, ayniqsa, bu odamlar turmush o'rtoqlar va mehribon sherik bo'lsa. Sizning munosabatingizda hech qachon janjal bo'lmaydi, deb umid qilish ahmoqlikdir, chunki dunyoda ikkita bir xil odam yo'q. Siz qanchalik yaqin va sevimli bo'lishingizdan qat'iy nazar, sizning fikringiz sherigingiz bilan mos kelmaydi degan savollar doimo mavjud. Odamlar odatda bahsli masalalarni qanday hal qilishadi? Ular qichqirishadi, tanqid qilishadi, qoralashadi, janjal qilishadi, hatto idishlarni sindirib, yugurib kelishadi. Hech kimga sir emaski, muammolarni hal qilishning bunday usullari nafaqat sevuvchilarning munosabatlarida o'z izini qoldiradi.

Biroq, odamlar ba'zi tushunchalar bo'yicha kelisha olmasalar qichqiradilar. Ammo bir haqiqatni yodda tutish kerak: qichqiriqni eshitish mumkin emas! Shuning uchun, janjal va qichqiriqlardan so'ng, sheriklar bir-birlari bilan xotirjam ohangda muloqot qilishni boshlamaguncha, muammo hal etilmaydi.

Oiladagi nizolarning turlari va tasnifi:

1. Konstruktiv konfliktlar. Turli sabablarga ko'ra bunday nizolar bo'ladi, lekin ularning yechimi ikkala tomonni ham mamnun qiladi, boshqacha aytganda, ularning kelishmovchiligini bartaraf etish kelishuviga aylangan. Yosh oiladagi mojar bo'ladimi yoki ko'p yillik tajribaga ega oila bo'ladimi, natija doim gullab yashnaydi.

2. Yomon bahslar. Bunday to'qnashuvlar juda xavflidir, chunki ularning natijasi ikki tomonni qoniqtirmaydi va ularni uzoq yillar davomida davom ettirishga majbur qiladi, nikohdan qoniqish hissini kamaytiradi, uzoq vaqt davomida yoqimsiz omonat qoldiradi. Bunday nizolarning tez-tez takrorlanishi ajralishga olib kelishi mumkin.

Oilaviy mojaroning ko'p miqdorda paydo bo'lishining sabablari mavjud, chunki nikoh nafaqat umumiy uyni saqlash va farzand ko'rishni, balki ularning istaklarini amalga oshirish, ehtiyojlarini qondirish va baxtli yashash istagini ham o'z ichiga oladi. Erkaklar va ayollar turmush qurishni davom ettirish orqali o'z hayotlarini yaxshilashni xohlaydigan odamlar bo'lib qoladilar. Afsuski, bunday jarayonlar deyarli har bir oila uchun muqarrar bo'lib, ko'pchilik yoshlar turmush qurish arafasida turmush qurishlarini kutishmaydi. Xo'sh, bu jarayonlar, ya'ni er-xotin kelishmovchiligiga kiradimi? Ular er-xotin munosabatlariga qanchalik ta'sir qiladi? Har qanday oilada u yoki bu darajada ziddiyatli vaziyatlar yuzaga keladi. Nizolar, oila qanday bo'lishidan qat'iy nazar, mutlaqo ozod bo'lolmaydi (himoyalangan, kafolatlangan). Chunki oiladagi shaxslararo munosabatlar odatda ziddiyatli bo'lmaydi. Bu mojarolar ma'lum darajada er-xotin munosabatlarining rivojlanishi uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi. Ammo nizo nizodan farq qiladi. Ular bir-biridan kelib chiqishi, tashqi ifodasi, takrorlanish chastotasi (soni) va nihoyat, oqibatlari bilan farqlanadi. Nizolarning takrorlanishi, kuchi, darajasi va boshqa ma'lumotlarini (ko'rsatkichlarini) aniq belgilash (olish) mumkin bo'lgan aniq mezon yo'q.

Bunda hamma narsa sub'ektning o'ziga, uning shaxsiy, psixologik xususiyatlariga, yoshiga, jinsiga, uning kiritilishiga, konflikt qanday qabul qilinishiga va boshqa omillarga bog'liq bo'ladi.

Ajratuvchi nizolarda ularning paydo bo'lishi va uni hal qilishning asosiy muammosi turmush o'rtoqlardan birining manfaatiga qaratilgan bo'ladi. Bunday nizolarda bir tomonning manfaatlarini hal qilish ko'pincha ikkinchi tomon manfaatlarining boy qadr-qimmatini hisobiga sodir bo'ladi. Bunday nizolarni hal qilish, ya'ni bir tomon manfaatlarini qondirish ko'p hollarda ikkinchi tomonning manfaatlarini boyitish hisobiga amalga oshiriladi. Bunday vaziyatlarda manfaatlar yo'qolgan tomonda norozilik, e'tiroz saqlanib qoladi va bu keyingi kuchayib borayotgan mojaroning paydo bo'lishi uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Ajratuvchi nizolarda nizo hal etilishi bilan konfliktli vaziyat saqlanib qoladi. Shuningdek, ajratuvchi ularni keltirib chiqargan sabablarni er-xotin munosabatlari doirasidan tashqarida bo'lgan omillarga bevosita bog'liq deb hisoblaydi. Ularning qo'zg'atuvchisi va ishtirokchilari ba'zan er-xotindan tashqari uchinchi shaxs ham bo'lishi mumkin, buning hal etilishi ham er-xotinning o'ziga emas, balki uchinchi (boshqa) ehtimoliy shaxsga bog'liq. Buning natijasida nizolarning yanada keskinlashishi, sonining ko'payishi kuzatilmoqda.

Oilaviy nizolarni hal qilish usullari. Oiladagi nizolarni hal qilishning ko'plab samarasiz usullari mavjud, ulardan foydalanish nafaqat sizning qimmatli vaqtingizni olib tashlashi, balki

oiladagi nizolarni yanada kuchaytirishi mumkin. Oilangizdagi nizolarni bartaraf etish uchun oilaviy psixologlardan yordam so'rang. Oilada hech qanday qarama-qarshilik yo'q, chunki oilaviy munosabatlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, qarama-qarshi jins vakillari butunlay boshqacha hayot hikoyalari va turli xil tarbiya bilan turmush qurishadi va shu bilan birga ular bir-birining tubida bo'lishlari kerak. Bu holatda qilish mumkin bo'lgan yagona narsa oiladagi nizolarning oldini olishdir. Oiladagi nizolarni hal qilish uchun siz tushunishga intilishingiz kerak.

Agar ikkala turmush o'rtoq ham bir-birini eshitishga harakat qilsa, unda murosaga kelish mumkin. Bu erda g'alaba qozonishning hojati yo'q, chunki g'alaba mag'lubiyatni bashorat qiladi. Ittifoq qullar va xo'jayinlar emas, balki ikki teng huquqli sheriklar ittifoqidir. Ikkala turmush o'rtoq o'z munosabatlarida qulay bo'lishi kerak, buning natijasida nikoh ittifoqi birovning xohish-istaklarining bajarilmasligi sababli buzilmaydi.

Ma'lumki, bir-biriga mutlaqo o'xshash, mos keladigan ikkita odam bo'lishi mumkin emas, chunki inson va uning individualligi takrorlanmaydi. Keyin ikki yoki undan ortiq shaxslardan tashkil topgan oilalarni ko'p uchratamiz. Bir oila uchun mo'tadil bo'lgan shaxslararo munosabatlar tizimi, ikkinchi oila bilan to'liq mos kelmaslik yoki biron bir oila uchun unchalik ahamiyatsiz bo'lgan nizo va uning sababi boshqa oila a'zolarining munosabatlarida jiddiy oqibatlariga olib kelishi mumkin va hokazo. Shuning uchun ham umumiy oilalarga xos bo'lgan nizolar va ularning sabablarini bir jihat yoki xususiyat bilan ko'rsatish masalasi ham mantiqqa to'g'ri kelmaydigan asardir. Ammo oilalarning turli toifalarini o'rganish, oila a'zolarining munosabatlarini solishtirish va hokazolar asosida qandaydir nisbiy xulosalar, mulohazalarga kelish mumkinki, bu qarindoshdan o'zi uchun nisbatan "tegishli" xulosalar chiqarishga to'g'ri keladi.

Oilaviy nizolarni bartaraf etishda quyidagi yo'nalishlar samarali natija beradi: oila a'zolari o'rtasida ochiq va ishonchli muloqotni yo'lga qo'yish; emosional intellekt va murosalar madaniyatini shakllantirish; psixologik maslahat va treninglar orqali nizolarning oldini olish; ijtimoiy qo'llab-quvvatlov tizimlarini (mahalla, maslahat markazlari, oilaviy psixologlar) faol ishlatish.

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, oilada bunday nizolarni oldini olish uchun oila ishonchli munosabatlarga ega bo'lishi kerak. Oilaviy nizolarni hal qilishda muammolardan qochish emas, balki ularni hal qilish kerak. Muammoni hal qilish uchun uni xotirjam qabul qilish kerak, uchinchi shaxslarni oilaviy munosabatlarga aralashtirish yoki jalb qilish tavsiya etilmaydi.

Oilaviy nizolarga o'zgalarning aralashuvi vaziyatni keskinlashtirishi mumkin, xatto ajrimga ham olib kelishi mumkin. Ajrimlar esa nizoning echimi hisoblanmaydi. Nizo holatlari nafaqat shaxslararo munosabatlar, balki butun oilaning barqarorligi, farzandlar tarbiyasi va jamiyatdagi psixologik muhitga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Oilaviy nizolarni ijtimoiy-psixologik jihatdan bartaraf etish — bu nafaqat oila barqarorligini, balki jamiyatda tinchlik, totuvlik va ma'naviy sog'lom muhitni ta'minlashning muhim shartidir. Shu bois, ushbu sohada ilmiy izlanishlar natijalari amaliy hayotga tadbiiq etilishi orqali oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, sog'lom va baxtli avlodni tarbiyalashga keng imkoniyat yaratadi.

ADABIYOTLAR:

1. D. Levinson. "Madaniyatlararo nuqtai nazardan oiladagi zo'ravonlik". Nyuberi parki, Kaliforniya: Sage. (1989)

2. H. McCubbin, S. Figli, "Stress va oila: me'yoriy o'tishlar bilan kurashish". Nyu-York: Bruner / Mazel. (1983).
3. Jurayev SH.S., Abu Ali ibn Sino falsafiy qarashlarida baxt masalasi // Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar, 2 (Maxsus 1-son), 395-401 B.
4. V. V. Kunitskaya. "Oiladagi nizolar va ularni hal qilish yo'llari" ijtimoiy o'qituvchi. (2017) y